

go hjonen icke aflägsna sig från inrättningen. Dylikt tillstånd borde alldeles förvägras »uppstudsiga, på fylleri begifna eller eljest vanartiga hjon». De hjon, som icke läto sig rätta af varningar eller bestraffningar, ägde styrelsen att »till behandling, enligt de för försvarslösa personer gällande författningar, till Öfverståthållare-Embete för Polisärender anmäla».

Militärförsörjningen hörde till de inrättningar, som förorsakade nämnden icke så litet hufvudbry. Tid efter annan spordes klagomål öfver de dåliga lokalerna, som upplåtits för inrättningen. Byggnaden var likväl af sten och låg — såsom bilden af inrättningen äfven visar — inom en ansenlig tomt med en stor trädbevuxen gårdspan. Underhållstagarne bebodde fyra rymliga salar och hade till sitt förfogande dessutom flera andra lokaler. I öfrigt tyckas anordningarna därstädes ha varit ganska enkla, hvilket framgår däraf, att man först 1874 fann behöfligt att anskaffa sådana nödvändighetsartiklar som knifvar och gafflar, handdukar och tvättställ.

Inrättningen hade då i tio år stått under fattigvårdsnämndens ledning. Af nämnden tillsattes en kommitté, för att afgifva förslag till anstaltens omorganisation. I sitt utlåtande¹ säga kommittéraden: »Merändels hafva hjonen varit sysslolösa. Denna sysslolöshet har naturligen ver-

Stockholms stads militärförsörjningsinrättning.

kat menligt på hjonen både i kroppsligt och andligt afseende; och de hjon, som utomhus genom vedsågning och biträde vid andra förrättningar kunnat förskaffa sig någon förtjenst, hafva i allmänhet deraf blifvit förledde till superi och ett i öfrigt oordentligt lefnadssätt. Att ett sådant förhållande ej kan få fortfara är påtagligt. Hjonen måste på ett eller annat sätt sysselsättas för kommunens räkning. Men dertill erfordras, om inrättningen skall hållas vid lif, i främsta rummet ombyte af lokal». Då annan lämplig sådan icke stod att erhålla, och då för öfrigt det ansågs, att inrättningen skulle vid en fullt ändamålsenlig organisation blifva för dyr, föreslogo kommitterade, att militärhjonen inrymdes i inrättningen på Kungsholmen. Detta blef äfven fattigvårdsnämndens beslut, och i december 1878 öfverflyttades 129 militärhjon till Allmänna försörjningsinrättningen.²

¹ Kommittéradens utlåtande är afgifvet den 22 nov. 1875.

² Protokollen för militärförsörjningsinrättningen hafva spårlöst försvunnit. Af inrättningens öfriga handlingar förvaras några års räkenskaper i fattigvårdsnämndens arkiv.

Sedan militärförsörjningen blifvit flyttad, använde nämnden lokalerna vid Östgötagatan till andra ändamål, märkvärdigt nog äfven till härbergerande af försörjnings- och arbetshjon. — Numera är denna egendom afsedd att bereda skydd åt husvillan, hvarför samtliga lokaler inom densamma upplåtits till nattasyl för kvinnor.

Efter försörjningshusens centralisering upptog nämnden ånyo frågan om en sammanslagning af de norra fattighusen. Härtill lämpade sig särdeles väl den stora Sabbatsbergstomten, dit sedan gammalt Storkyrkoförsamlingens fattighus varit förlagdt. Denna öfverflyttning hade stadsnämnden i princip bestämt vid behandling af frågan om försörjningsinrättningarnas omorganisation. Förutom att de gamla fattighusen icke numera lämnade tillräckligt utrymme åt det allt större antal fattiga, som behöfde skydd och vård, motsvarade de flesta af dem icke längre de fordringar, man ur hygienisk synpunkt måste ställa på byggnader upplåtna till hysande af ålderstigna och sjukliga personer. Enligt yttranden till stadsnämndens protokoll vid skilda tillfällen ansågs Ladugårdslands församlings fattighus vara »en af de minst ändamålsenliga inrättningar i Stockholm» och fattighuset i Adolf Fredriks församling »böra utdömas och utrymmas såsom för sitt ändamål alldeles olämpligt» samt Klara församlings fattighus »rymma osunda och dåliga fattiglokaler bestående af många till större delen små och låga rum utan särskilda ingångar och de anordningar i öfrigt, som motsvara tidens fordringar på en väl ordnad fattigvårdsinrättning».

För att genomföra centraliseringen af fattighusen erfordrades många och långa underhandlingar med församlingarna. Man hade vant sig vid sina gamla fattighus, blifvit fästad vid sina kära understödstagare, funnit kanske ett visst behag att ha dem i sin närhet — och Sabbatsberg låg så långt bort, nästan på landet. Med dessa känslor blandade sig farhågan att efter förflyttningen af underhållstagarne till annan plats kunde allmänna fattigvården komma att göra anspråk på besittningsrätten af de äldre fattighusbyggnaderna och, hvem vet, på förvaltningen af de till de fattiga donerade kapitulen. På annat sätt låter sig icke förklara det sega motstånd, som stadsnämndens förslag mötte. Men fast besluten att genomföra sina planer tog nämnden ett första steg på den utstakade vägen genom att förbjuda fattigvårdsstyrelserna att längre använda de utrymda försörjningshusen eller att inom fattighusen mottaga ett större antal behöfvande än som ursprungligen varit bestämdt. Därjämte beslöt nämnden, att de å vissa fattighus inrättade s. k. sjukrummen icke finge upplåtas för vårdande af utomhus boende fattiga sjuka, »utan borde dessa sjuka, då utrymme å sjukhus icke kunde erhållas eller då de icke lämpligen kunde i egna hem vårdas, hänvisas till Norra Försörjningsinrättningen för erhållande af den omvårdnad deras belägenhet påkallar».

Af de norra församlingarna var det Klara, som först samtyckte att förflytta sitt fattighus till Sabbatsberg, i hvilken anledning det beslöts, att för denna församlings fattighushjon ett vid sidan af Storkyrkoförsamlingens

gamla byggning beläget hus, det s. k. försörjningshuset, skulle påbyggas och omändras. Det nya fattighuset öppnades den 1 juli 1866 för 170 hjon. Vid den tiden hade stadsnämnden redan öfverlämnat ledningen af fattigvården åt en ny öfverstyrelse, fattigvårdsnämnden, hvilken dess bättre gillade och äfven förverkligade ifrågasatta centraliseringsplaner.

Beträffande preventiva åtgärder, som stadsnämnden vidtog för att i någon mån förebygga elände och nöd, förtjänar att ihågkommas, att nämnden uppbjöd sin förmåga att bereda åtminstone tillfälligt nattläger åt dem, som icke hade tak öfver hufvudet samt billigare bostäder åt dem, som med små tillgångar sträfvade att åt sig och de sina anskaffa goda och sunda hem.

Oafsedt den skyldighet, som allmän lag ålägger ett samhälle att bereda skydd åt hvarje verkligt behöfvande, måste det anses oundgängligen nödvändigt, att för upprätthållande af ordning och säkerhet i en stor stad, det därstädes finnes och underhålles ett härberge för olyckliga, som för natten sakna en tillflyktsort. Den tid är lyckligtvis icke längre, då stadens myndigheter nödgades inspärta de husvillan i lokaler, afsedda för usla brottslingar. Så skedde tyvärr ännu i hufvudstaden långt in på 1800-talet, till och med efter år 1838, då stadens högste styresman, djupt upprörd öfver de husvillas obarmhjärtiga behandling, riktade till församlingarnas deputerade en varmhjärtad uppmaning att afhjälpa de rådande missförhållandena. Småningom bereddes fattigvården emellertid åtminstone några utvägar att skydda husvilla män, kvinnor och barn mot det hårda ödet att tillbringa natten under bar himmel. Man hade 1838 inrättat ett natthärberge, den s. k. baracken, i Malongska huset vid Nytorget. Senare öppnades äfven ett fattighärberge, hvilket jämte baracken förlades 1844 till Götgatan i lokaler tillhörande det förra Frivilliga arbetshuset, därefter i hyrda lägenheter vid Hammarbygatan och senare vid Stadsträdgårdsgatan. Slutligen inrymdes 1852 såväl baracken som härberget inom stadens egendom vid Södra Tullportsgatan. Fattigharacken var afsedd för arbetsföra men husvilla personer, som endast behöfde skydd för natten, under det att fattighärberget var bestämdt att mottaga sjuklingar och värnlösa, som upptogos från gatorna och voro i saknad af hem och vård. Den närmaste uppsikten öfver hvarje härberge var öfverlämnad åt en tillsyningsman, som utsågs bland polispersonalen. De omhändertagna erhöilo en sängplats och någon föda, understundom äfven nödortigt beklädnad. Med varmt intresse omfattade stadens invånare de olyckliga. Till dem sändes hjälp i synnerhet i form af matvaror och kläder men äfven någon gång i penningar. Bland dessa välgörare omförmåla årsberättelserna drottning Josephina, som med ymniga gåfvor ihågkom de fattiga i härberget. Vederbörande myndigheter å sin sida drogo försorg därom, att barn och sjuka, som därstädes upptagits, flyttades till lämpliga vårdanstalter, samt att arbetsföra och arbetsvilliga erhöilo sysselsättning.

Frekvensen inom dessa skyddshem, hvilka i regeln skulle vara tillgängliga under vintermånaderna, blef alltid under dåliga år högst betydlig och minskades åter med de goda åren. — Efter missväxtåret 1845 ansåg sig stads-

nämnden nödsakad att anordna två baracker, en på Söder och en på Ladugårdslandet. Denna senare indrogs dock följande år. Det södra natthärberget anlätades 1846 i medeltal af 1,388 och följande år af 1,148 personer pr månad. Lyckligtvis kommo bättre år och frekvensen i härberget minskades alltmer, så att medeltalet intagna 1852 uppgick endast till 225 och det följande året till 164 personer. Samma förhållande inträffade i en nyinredd barack, som 1860 uppläts inom Stockholms Försörjnings- och Arbetsinrättning på Kungsholmen. År efter år aftog äfven därstädes frekvensen, hvarför denna barack 1875 tillslöts. Fattighärberget däremot, som allt fortfarande hyste ett större antal personer, kvarblef i sin trånga lokal vid Södra Tullportsgatan, till dess att än svårare tider med alla sina dystra följder af arbetslöshet och bostadsbrist förmådde stadens myndigheter att vidtaga mera omfattande åtgärder för att hjälpa de nödställda — en uppgift, som fattigvårdsnämnden fick sig förelagd att lösa.

Rättvisligen måste erkännas, att det icke alltid är lättja eller lättsinne, som ställer en människa eller en familj på gatan. Talrika inflyttningar, ett utbredd inneboendesystem och många andra orsaker gifva i en hufvudstad upphof till hvad man plägar kalla bostadsbrist. Öfver trångboddhet har man nästan ständigt klagat i Stockholm. För att i någon mån motverka följderna af dylika missförhållanden gjorde stadsnämnden redan 1849 en hemställan till Stockholms stads brandförsäkringskontor, att det måtte anslå en summa af 60,000 r:dr b:ko, hvilken under benämning »Fattigbyggnadsfonden» skulle, fördelad på tre år, användas till låneunderstöd åt dem, som i hufvudstaden ville uppföra boningshus af sten, att upplåtas mot en lindrig hyra till bostäder åt fattiga hushåll ibland den arbetande klassen. Hyran skulle af fattigvårdsstyrelsen bestämmas och fick icke utan dess tillstånd höjas. Öfverstyrelsen för brandförsäkringskontoret förklarade sig villig att bifalla denna framställning dock under bl. a. följande villkor¹. Ritningarna till boningshuset skulle granskas af kontoret, och såsom norm för dessa hus skulle gälla, »att hvart boningshus icke får innefatta flera än sexton eller färre än fyra lägenheter, hvardera bestående af ett rum med spis och kakelugn, eller högst ett rum med dertill hörande kök», hvarjämte särskildt afseende fästes vid byggnadstomtens beskaffenhet, utrymme och för sundhetens bevarande lämpligt läge». — Om låntagaren råkade brista i några af sina förbindelser mot kontoret eller fattigvården och, efter föregången varning inför stadsnämnden, icke lät sig rätta, skulle han vara underkastad »äfventyret, att lånet med ränta till sex för Hundra ifrån och med det löpande till dess betalning sker genast till kontoret återgälda». Lånesumman höjdes 1852 med 40,000 r:dr, så att fonden vid den tiden beräknades till 100,000 rdr b:ko. Från 1851 till 1866 hade 21 lånetagare från byggnadsfonden erhållit större eller mindre belopp till uppförande af boningshus, de flesta inom Maria och Katarina församlingar.

¹ Öfverstyrelsens för Stockholms Stads Brandförsäkringskontor skrifvelse den 19 maj 1849. I fattigvårdsnämndens arkiv.

Uppsikten öfver dessa hus öfverlämnades åt nämndens afdelning för ordningsmål, som därför utsåg särskilda delegerade. Först 1856 utfärdades föreskrifter för såväl ägarne till som hyresgästerna i de uppförda arbetarebostäderna¹. Husägaren förband sig, förutom att icke höja hyran utan nämndens medgifvande, »att icke upplåta någon af de i egendomen varande lägenheter för krogrörelses bedrifvande eller till försäljningslokal för spirituösa drycker», och därjämte »att noggrant vaka öfver ordningen och snyggheten inom och vid lägenheten, samt ständigt, i hvad på honom ankommer, hålla hyreslokalerna i sådant skick, att de må vara för hyresgästernas helsa och trefnad tjenlige».

Hyresgästen ålades »att föra ett stilla och anständigt lefverne, med höflighet bemöta husvärden eller ordningsmannen på stället, villigt efterkomma sådana af dem meddelade föreskrifter, som befrämja god ordning och äro på billighet grundade»; vidare »att icke hos sig inhysa främmande eller sådana personer, som ej tillhöra hyresgästens familj, eller äro hos honom anställda såsom lagstade tjenstehjon, dock att undantag kan ske på grund af skriftligt tillstånd ej mindre af husvärden eller den af honom tillsatta ordningsmannen, än af den ledamot utaf stadsnämnden, som i afseende på bostaden åtagit sig tillsynen»; samt ytterligare, »att befordra snygghet och renlighet, hvartill hörer, att boningsrum och kök skuras minst hvar annan vecka; att frisk luft der vidmagthålles — — — och att sopor och afskräden icke utslås annorstädes, än uti dertill anvisad soplår eller kärra. Sopning af förstugor och trappor skall verkställas hvarje dag och deras skurning en gång i hvarje vecka samt besörjes turvis af hvarje i huset boende hushåll».

Oaktadt lånen fingo återgäldas genom afbetalningar under tjugufem år med en viss procent å den primitiva kapitalsumman, tillkännagåfvo rätt snart låntagare, att de ville likvidera sina lån. Skälen härför voro i många fall, att husägarna önskade ändra inredningen i den belånade fastigheten, men i de flesta fall att de ansågo den bestämda hyran allt för låg. Då nya lånetagare icke därefter anmälde sig, beslöt 1873 öfverstyrelsen för brandförsäkringskontoret, att fattigbyggnadsfonden skulle indragas.² Därmed upphörde efterhand dessa arbetarebostäder att tjäna till sitt ursprungliga ändamål.

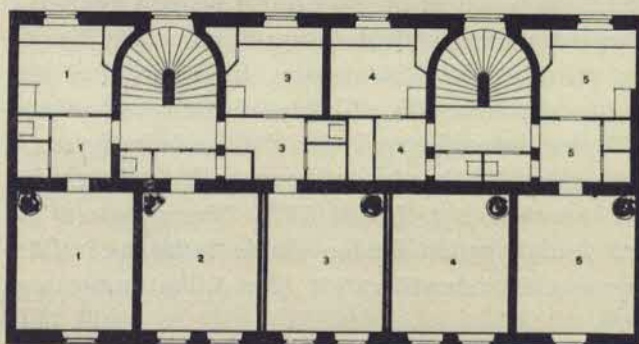
En annan bostadsfond hade under tiden bildats, nämligen »Arbetarebostadsfonden till minne af den 9 Februari 1853». Fonden bestod af bidrag, som nämnda år, i anledning af konung Oscar I:s återställande till hälsan efter en långvarig sjukdom, subskriberades för att användas till uppförande af sunda och tjänliga bostäder åt de arbetande klasserna. Det anskaffade kapitalet öfverlämnades till stadsnämnden, som förklarade sig villig »att med de insamlade medlens syftesenliga användande taga befattning». För att på lämpligt sätt befordra det behjärtansvärda företaget utsåg äfven stadsnämnden fem bland sina ledamöter till »Delegerade för uppförande af arbetare-

¹ Stadsnämndens protokoll den 3 mars 1856. I fattigvårdsnämndens arkiv.

² Öfverstyrelsens för Stockholms Stads Brandförsäkringskontor sammankomst år 1873. Tryckta handlingar.

bostäder»¹ och bestämde, »att för dessa bostäder, som i allmänhet böra utgöras af ett rum och kök eller ett rum med spis och kakelugn, med till hvarje lägenhet hörande särskild källare, vedbod, vindskontor och afträde, skulle skälig hyra erläggas af t. ex. 50 R:dr för ett rum och kök samt 33 R:dr 16 sk., allt banco och efter år räknadt, för hvarje enskildt rum med åtföljande uthus»; vidare, »att till vidmakthållande af ordning, snygghet och sedlighet inom egendomarne skulle meddelas erforderliga föreskrifter, för hvilkas noggranna handhafvande en Tillsyningsman bör inom hvarje egendom vara boende». Dessa ordningsregler behöfva icke här omnämnas, enär de ha samma ordalydelse som de af stadsnämnden 1856 i liknande syfte utfärdade föreskrifter.

Redan i början af 1854 inköptes en tomt uti kvarteret Barnängsbacken på Söder och där uppfördes fondens första boningshus i öfverensstämmelse med gifna föreskrifter. Det andra boningshuset, förlagdt till kvarteret Apelträdet på Norr, uppläts 1863 åt hyresgäster. Efter att ha besett detta hus lämnade änkedrottning Josephina 10,000 r:dr såsom bidrag till uppförande af ytterligare en dylik byggnad, hvilken några år senare äfven kom till stånd. Detta tredje boningshuset uppfördes i kvarteret Jungfrun på Ladugårdslandet. Senare försåldes denna egendom och inköptes 1895 åtskilliga tomter i kvarteret Lampan på Söder, hvarest under 1898—1903 fem pryddliga och bekvämt inredda boningshus uppfördes. Inredningen af ett dylikt arbetarbostadshus torde ha ett visst intresse, hvarför plan af ett af fondens nyaste byggnader här intages.

FÖRKLARINGAR.

Boningshuset består af bottenvåning, inrymmande 3 lägenheter om ett rum och kök jämte ett enkelrum, samt af fyra öfre våningar, hvardera rymmande 4 lägenheter om ett rum och kök jämte ett enkelrum.

Till en lägenhet om ett rum och kök höra skafferi, garderob, klossett och tambur, förutom källare och vindskontor.

Närstående plan angifver rumsfördelningen i våningen en tr. upp.

Plan af Arbetarbostadsfondens hus n:o 3 Ploggatan.

Arbetarbostadsfondens samtliga fastigheter voro 1904 taxerade till 594,800 kr. och utgjorde 8 boningshus, i hvilka flertalet lägenheter eller 123 bestodo af ett rum och kök. — För förvaltningen af Arbetarbostadsfonden fastställde fattigvårdsnämnden 1887 ett första reglemente², enligt hvilket sty-

¹ Stadsnämndens protokoll den 26 sept. 1853. I fattigvårdsnämndens arkiv.

² Reglemente för Styrelsen för Arbetarbostadsfonden till minne af den 9 Februari 1853. Af Fattigvårdsnämnden fastställt den 16 Maj 1887. — Nytt reglemente utfärdades den 7 mars 1904.

relsen skulle bestå af sex ledamöter. De 1856 utsedde byggnadsdelegerade hade utöfvat tillsyn öfver byggnader, som af enskilda uppfördes till arbetarebostäder. Inspektion af dessa gaf icke sällan anledning till anmärkningar, hvilka, då det befanns nödigt, befrades af nämnden. Enligt det ofvannämnda och äfven senare utfärdadt reglemente blef styrelsens uppdrag begränsadt utslutande till »förverkligande af det med fondens bildande afsedda ändamålet». Bostadshusen skola företrädesvis upplåtas åt arbetare, som hafva sysselsättning i Stockholm, i synnerhet sådana, hvilka hafva talrik familj att försörja. Liksom förut är äfven nu bestämdt, att bostäderna skola i allmänhet utgöras af ett rum och kök eller ett rum med kakelugnsispis, jämte till hvarje bostad hörande särskild källare, vedbod, vindskontor och afträde. För dessa bostäder beräknas hyrorna allt fortfarande till mycket billiga belopp.

Den öfverstyrelse, som under tjugu år kraftigt och framgångsrikt verkat för en förbättrad fattigvård i hufvudstaden, rönste icke alltid ett väl förtjänt erkännande. I stadsnämndens protokoll finnes månet bevis därpå, att dess framställningar och beslut icke bedömdes med den opartiskhet, som kunde befordra ett lugnt och enigt arbete. Därtill kommo icke sällan ekonomiska bekymmer, som, då de blefvo allt för tryckande, tvingade nämnden in på en låneväg, som icke var utan vådor.

Hvad stadsnämnden uträttat för de behöfvande och olyckliga har här endast kunnat tecknas i stora drag. I denna skildring borde ha namngifvits mer än en man eller kvinna, som bidragit att befordra barmhärtighetsverk, hvilka skänkt och ännu skänka fattiga hjälp i sina lidanden och umbäranden. Många af dessa ädelsinnade människor ha velat förblifva okända, andra ha till tack för sin goda gärning blifvit glömda. Här må åtminstone icke saknas namnen på dem, som i egenskap af fattigvårdens främste målsmän ledt och befordrat ett arbete, som förmådde nedbryta de skrankor, bakom hvilka småaktigt egensinne sökte hämma en förbättrad organisation af fattigvården i Stockholm.

I kraft af den k. stadgan leddes förhandlingarna i stadsnämnden af öfverståthållaren såsom ordförande. I denna egenskap tjänstgjorde:

- 1843—1844 grefve M. A. Lewenhaupt.
- 1844—1848 friherre J. W. Sprengtporten.
- 1848—1862 grefve J. Essen Hamilton.
- 1862—1864 friherre D. A. G. Bildt.

Enligt 1848 fattadt beslut utsåg nämnden bland sina ledamöter en vice ordförande. Detta uppdrag åtog sig:

- 1848—1853 pastor primarius A. Z. Pettersson.
- 1854—1863 borgmästaren J. F. Eklund.

Oaktadt många brister bör 1807 års fattigvårdsstadga anses såsom ett lyckligt uppslag till en reform af stadens försörjningsväsende. Genom denna

stadga erhöll fattigvården en modern organisation, ytterst byggd på den därvid uttalade grundsatsen: »Ingen fattig må tilläggas något understöd af Fattigvården utan at hans behof förut noga blifwit undersökt, och ingen derwid förblifwa, utan under ständig tillsyn, at det riktigt användes». De missräkningar, som vid den tiden omintetgjorde ett fortsatt reformarbete, må icke tillskrifvas bristande insikter eller förmåga hos öfverstyrelsen. Förhållandena voro sådana, att ett första försök att ordna fattigvården i hufvudstaden till en gemensam angelägenhet, skulle undertryckas af rotfästade fördomar och mäktiga intressen.

Den följande öfverstyrelsen var nog försiktig att nöja sig med ett förmanskap, hvilket blef desto mindre märkbart som den tog till rådgifvare fattigvårdens valda ombud inom församlingarna. Följden häraf blef, att öfverstyrelsens förhandlingar hufvudsakligen inskränktes till afgörande af löpande ärenden. Fattigvårdsstyrelserna fingo besörja fattigvården, »handlande måhända mindre — såsom 1844 års revisorer säga — ifrån en det hela omfattande synpunkt än med afseende å hvarje Församlings egen båtnad», och sålunda inträffade, »att Stockholms Commune blef delad i mångfaldiga olika Fattigvårds-Områden sins emellan egande skiljda intressen».

Med 1843 års stadga erhöll hufvudstaden, en i stort sedt, väl organiserad fattigvård. Stadsnämnden uppträdde såsom en öfverstyrelse, hvilken ville omskapa förvaltningen efter nyare åsikter. Ett utmärkande drag i dessa reformsträfvanden är den kraft med hvilken nämnden — trots mångfaldiga ekonomiska svårigheter — genomförde en förbättrad och utvidgad anstaltsvård. Betydande voro de åtgärder, som af nämnden vidtogos för omhändertagande i synnerhet af vuxna men äfven af barn. Icke mindre anmärkningsvärda äro nämndens ihärdiga försök att bereda enhet och likformighet i beviljande af understöd genom införande af ökad kontroll öfver de underlydande styrelsernas räkenskaper och förvaltning.

Det är på grundvalen af de principer, som af stadsnämnden förfäktades och slutligen fastslogos, som den nuvarande öfverstyrelsen byggt sitt framgångsrika omdaningsarbete af fattigvården.

FATTIGVÅRDEN UNDER ÅREN 1864—1904.

1.

Ny öfverstyrelse för fattigvården. — Instruktioner för fattigvårdsnämnden.

Efter ett mångårigt arbete till fromma för hufvudstadens fattiga och nödställda, öfverlämnade stadsnämnden ledningen af Stockholms stads fattigvård till en ny öfverstyrelse, kallad fattigvårdsnämnd.

I en till K. Maj:t den 12 februari 1858 aflåten skrifvelse hade rikets ständer anhållit, att K. Maj:t täcktes låta »genom sakkunnige män ej mindre utarbета förslag till Förordning om landsting, eller en länen omfattande Kommunal-representation, än ock, i sammanhang dermed, öfverse de angående menighetsstyrelse så väl på landet som i synnerhet i städerna gällande författningar, samt derefter till Rikets ständers pröfning framlägga de förslag, hvilka i följd deraf kunde varda utarbetade». De därtill utsedde kommitterade inkommo den 31 oktober 1859 med förslag till förordningar bl. a. om »Kommunalstyrelse i stad».¹

Angående den föreslagna kommunallagen infortrade K. Maj:t dess befallningshafvandes utlåtande jämte yttrande af vederbörande magistrater eller stadsstyrelser äfvensom af städernas äldste. Magistraten och borgerskapets äldste i Stockholm beslöto den 5 april 1861 att till frågans förberedande behandling utse en kommitté, hvilken den 7 oktober s. å. afgaf yttrande och

¹ Underdånigt Betänkande och Förslag till 1° Förordning om Kommunalstyrelse på landet, 2° Förordning om Kommunalstyrelse i stad, 3° Förordning om Kyrkostämma samt Kyrko- och Skolråd, 4° Förordning om Landsting. Afgifna den 31 Oktober 1859 af den dertill i Näder förordnade Komité. Bihang till samtliga Riks-Ständers Protokoll vid Lagtima Riksdagen i Stockholm åren 1859—1860.

förslag till »Förordning om Kommunalstyrelse i Stockholm».¹ Sedan öfverståthållareämbetet öfver de båda förslagen afgifvit underdånigt utlåtande,² utfärdade K. Maj:t den 23 maj 1862 en »Förordning om kommunalstyrelse i Stockholm».³

I denna förordning uppräknas tre nämnder, »åt hvilka vården om kommunens gemensamma angelägenheter närmast anförtrord är», och bland dessa en »Fattigvårds-Nämnd, som besörjer den allmänna fattigvården, jemte den dermed förenade tillsynen öfver sedlighet och ordning, samt utgör en gemensam öfverstyrelse för de allmänna arbetshusen och för de inom församlingarne inrättade fattig- och försörjnings-anstalter. Ledamöternas antal i denna nämnd är sexton. Ordnandet af stadens territorial-församlingars särskilda fattigvård bestämmes af stadsfullmäktige i sammanhang med den instruktion som för nämnden upprättas».

Öfverståthållaren sammankallade den 8 juli 1863 de af stadsfullmäktige utsedde ledamöterna i fattigvårdsnämnden och tillkännagaf, »att fattigvårdsnämndens verksamhet tills vidare skulle vara inskränkt till afgifvande af förslag till den instruktion, som skulle för nämnden utfärdas». Under tiden hade stadsnämnden fortfarande att ombesörja fattigvården i hufvudstaden.

Till fullgörande af det erhållna uppdraget utsågos vid sammanträdet fem kommitterade. På öfverståthållarens förslag valde desse inom sig en ordförande, »hvilken hade att sammankalla Nämnden så väl för öfverläggning i den eller de frågor, som vid utarbetande af förslag till Instruction möjligen kunde anses behöfva af Nämnden preliminärt behandlas, som äfven för att, sedan förslaget blifvit uppgjort, slutligen pröfva detsamma». Kommitterade skulle äfven äga, »att, om de så för godt finna, sammantråda med de af Herrar stadsfullmäktige utsedde Drätsel- och Sundhets Nämnderna eller med Delegerade af dessa Nämnder för att söka bereda likstämighet vid upprättande af förslagen till de serskilda Nämndernas instruktioner». Ett dylikt samarbete mellan de tre nämnderna kom äfven till stånd, hvarigenom åtskilliga bestämmelser i instruktionerna för drätsel-nämnden, sundhets-nämnden och fattigvårdsnämnden fingo samma ordalydelse.

Inom några månader var förslaget till instruktion för fattigvårdsnämnden af kommitterade utarbetadt och af nämnden godkänt.⁴ Vid slutlig granskning hos K. Maj:t undergick kommitterades förslag några icke oväsentliga ändringar. Bland skiljaktigheter mellan den föreslagna och den fastställda instruktionen må här exempelvis omnämnas tvänne. Den ena förändringen

¹ Betänkande och Förslag i fråga om Ny Kommunalförfattning för Stockholm, afgifne af dertill utsedde Komiterade. Sthlm 1861.

² Öfverståthållare Embetets underdåniga Betänkande i Kommunalfrågan, afgifvet den 30 December 1861.

³ Kongl. Maj:ts Nådiga Förordning om Kommunalstyrelse i Stockholm; gifven Stockholms slott den 23 maj 1862, med därefter till utgången af juli 1905 antagna förändringar. Tryckt 1905. Den innehåller oförändrade vissa öfvergångstadganden, hvaraf ses bl. a. att förordningen skulle tillämpas från och med 1863 — »så snart de för tillämpningen erforderliga val och öfriga anordningar hunnit försiggå».

⁴ Förslaget till instruktion inlämnades till stadsfullmäktige den 27 okt. 1863. Ett tryckt exemplar finnes i k. biblioteket.

afsåg ordförandeskapet inom nämnden. Enär i den dåvarande kommunalförordningen var föreskrifvet, att »öfverståthållaren är obetaget att dessa nämnders sammanträden öfverwara och i öfverläggningarne, men ej i besluten, deltaga», ansågo kommitterade att fattigvårdsnämnden borde äga att själf välja sin ordförande, hvarför de föreslogo följande stadgande: »Fattigvårds Nämnden utser inom sig Ordförande och vice Ordförande för ett år i sender, äro båda hindrade att Nämndens sammanträde bevista, utses Ordförande för tillfället. Då Öfver-Ståthållaren är närvarande föres ordet af honom». I den utfärdade instruktion blef denna bestämmelse efter förebilden af det af K. Maj:t i kommunalförordningen inryckta stadgandet om ordförandeskapet hos stadsfullmäktige ersatt med en så lydande föreskrift: »I Nämnden föres ordet af Öfver-Ståthållaren, när han tillstådes är, med rätt för honom att i öfverläggningarne, men ej i besluten, deltaga. Genom val utser Nämnden inom sig en vice Ordförande för ett år i sender. Äro både Öfver-Ståthållaren och vice Ordföranden hindrade att Nämndens sammanträde bevista, utses Ordförande för tillfället». Den andra ändringen i den föreslagna instruktionen bestod däri att, närmast i öfverensstämmelse med liknande föreskrift i fattigvårdsförordningen upptagits följande stadgande: »Hvarje ledamot såväl af Fattigvårds Nämnden som i densamma underlydande styrelser är ansvarig för de beslut, hvari han deltagit utan att deremot hafva till protokollet gjort påminnelse, äfvensom för den skada eller förlust, som genom Nämndens eller styrelsens försummelse eller öfverträdande af föreskrifna åligganden kan uppstå. Denna ansvarighet fortfar, intill dess förvaltningen blifvit godkänd af Stads-Fullmäktige, eller, om klander anställles af Domstol, eller ock intill dess den för sådant klanders anställande bestämda tid, eller ett år från redovisningens aflemnande förflutit». I den fastställda instruktionen strökos dessa stränga bestämmelser och ersattes med följande, som ännu ha gällande kraft: »De af Nämnden utsedde kassaförvaltarna äro, jemte Nämndens redogörare, ensamme ansvarige för värden om de medel och säkerhetshandlingar, hvilka dem till förvarande anförtrodda äro. Der vid Nämnden underlydande inrättning särskild kassaförvaltare och redogörare är anställd, åligger honom enahanda ansvarighet, som nyss är nämnd».

»Kongl. Maj:ts nådiga Instruktion för Stockholms Stads Fattigvårds-Nämnd» utfärdades den 4 mars 1864 och därmed upphörde den af K. Maj:t den 1 april 1843 gifna stadgan angående fattigvården i hufvudstaden att ha gällande kraft. Den 31 mars beslöto stadsfullmäktige »att Fattigvårds-Nämnden hade att genast öfvertaga de bestyr, hvilka enligt berörda Instruktion och den för Hufvudstaden gällande Kommunalförfattningen, Nämnden tillkomme». Redan den 4 april, sammanträdde nämnden under ordförandeskap af öfverståthållaren och öfvertog sitt ansvarsfulla värf såsom öfverstyrelse för Stockholms stads fattigvård. Därmed kom den fastställda instruktionen omedelbart till tillämpning.

Liksom 1843 års stadga i hufvudsak var en arbetsordning, som stadsnämnden med tillämpning i öfrigt af de för fattigvården i riket bestämda

allmänna grunder hade att följa vid handhavande af fattigvården i hufvudstaden, år 1864 års instruktion att anse såsom en liknande föreskrift, hvilken fattigvårdsnämnden skulle iakttaga vid utöfvandet af sin verksamhet. Några viktigare bestämmelser i denna instruktion må i all korthet omnämnas.

Fattigvårdsnämnden skulle bestå af sexton ledamöter med åtta suppleanter. — Nämnden hade »att, på tjenligaste sätt, ordna och besörja den allmänna fattigvården, jemte den dermed förenade tillsyn öfver sedlighet och ordning, samt att i dessa afseenden under iakttagande af de i gällande författningar utstakade grunder för handhavande af fattigvården i riket, så vidt berörda grunder äro på hufvudstaden tillämplige, vidtaga de åtgärder och meddela de föreskrifter, som finnas lämpliga och af behof påkallade». Härmed sammanhänger den åt nämnden tillerkända rätten att besluta »om bibehållande, förändring eller indragning» af alla under fattigvården lydande inrättningar och anstalter »samt om nya sådanas inrättande och ordnande på sätt lämpligt finnes, äfvensom att för dessa inrättningar och anstalter utse styrelser samt genom reglementen eller instruktioner bestämma deras verksamhet och åligganden». — Nämnden ägde att afgöra alla till fattigvården hörande frågor, men kunde åt särskilde delegerade öfverlämna att besluta i frågor om barnavård och uppfostringshjälp. — Inom hvar och en af hufvudstadens territorialförsamlingar skulle, liksom ditintills, finnas en fattigvårdsstyrelse, »som handhafver den närmaste och omedelbara tillsyn å och vården om de fattiga inom församlingen». Fattigvårdsstyrelserna, som förut valdes af församlingarna, borde hädanefter utses af nämnden. Vissa bestämmelser för sammansättningen af dessa styrelser förblefvo dock oförändrade. — Granskningen af allmänna fattigvårdens räkenskaper och förvaltning skulle verkställas af nio af stadsfullmäktige årligen utsedda revisorer, hvilka öfver förrättningen afgåfvo berättelse och hos stadsfullmäktige af- eller tillstyrkte decharge för nämnden och underlydande styrelser. Dessa revisorer hade äfven att granska förvaltningen af församlingarnas enskilda fattigvård.

Under åren företogs i dessa bestämmelser åtskilliga förändringar, hvilka tillerkände nämnden större själfständighet och vidsträcktare myndighet. Denna sträfvan att tillförsäkra nämnden bestämmanderätten öfver fattigvårdens handhavande och förvaltning framkallade redan 1863 vid öfverläggningen om den föreslagna instruktionen allvarliga meningsutbyten och några reservationer. Odeladt gillande vann icke heller ett 1897 utarbetadt förslag till omorganisation af fattigvården, hvilket hade till syfte en allt trängre centralisering af fattigvården under nämndens omedelbara ledning. Men af flertalet bland nämndens ledamöter förordades de föreslagna föreskrifterna såsom afsedda att möjliggöra nödiga reformer inom fattigvården.

Till stor del hafva emellertid bestämmelserna i 1864 års instruktion förblifvit oberörda af de vid skilda tillfällen företagna ändringarna. Anmärkningsvärd är väl den förändringen, som 1883 företogs och gaf nämnden rätt att själf utse sin ordförande, men än viktigare äro de förändringar, som 1898 vidtoges och hade till följd en slutlig centralisering af fattigvårdens förvaltning. Denna omorganisation föranledde en omarbetning af åt-

skilliga delar af instruktionen, hvarefter denna oförändrad intill nu haft gällande kraft.¹

Fattigvårdsnämnden består numera af tolf ledamöter med åtta suppleanter. Genom val utser nämnden inom sig ordförande för ett år i sänder. »När öfverståthållaren är tillstädes föres ordet af honom». — Nämnden äger, liksom förr, »att på tjänligaste sätt ordna och besörja den allmänna fattigvården jemte den därmed förenade tillsyn öfver sedlighet och ordning» och i sammanhang därmed besluta »om bibehållande, förändring eller indragning» af alla allmänna fattigvården tillhöriga inrättningar och anstalter »samt om nya sådanas inrättande och ordnande» äfvensom att för alla fattigvårdsinrättningar utse styrelser och bestämma deras verksamhet och åligganden. — I stället för de förut bemyndigade delegerade för beviljande af barnvård och uppfostringshjälp äger nämnden att utse särskilda delegerade, benämnda »Delegerade för beviljande af fattigvård», och att lämna dem uppdraget att besluta i frågor om all slags fattigvårdshjälp, »för så vidt nämnden icke förbehållit sig eller åt församlingarnas fattigvårdsstyrelser öfverlåtit bestämmanderätten i vissa dylika frågor». — Inom hvarje territorialförsamling skall fortfarande finnas en fattigvårdsstyrelse, som under nämndens inseende och efter dess föreskrifter utöfvar »den närmaste och omedelbara tillsynen öfver de fattiga inom församlingen». — Granskningen af fattigvårdens förvaltning skall, såsom förr, verkställas af nio af stadsfullmäktige utsedde revisorer och vara afslutad inom augusti månad året efter det, hvars förvaltning revisionen omfattar.

2.

Förordningar angående allmänna fattigvården, afsedda såväl för hufvudstaden som hela riket.

Fattigvårdsnämndens instruktion må icke rubba »de i gällande författningar utstakade grunder för handhafvande af fattigvården i riket, så vidt berörda grunder äro på hufvudstaden tillämpliga». De på hufvudstadens fattigvård icke tillämpliga föreskrifterna i fattigvårdsförordningen för riket afse hufvudsakligen sådana bestämmelser, som röra fattigvårdssamhällets indelning och förpliktelser samt fattigvårdsstyrelsens sammansättning och verksamhet.

Ehuru en mångfald stadganden under gångna tider utfärdats rörande fattiga och tiggare, kan man knappt säga, att med hänsyn till behovet af allsidigare bestämmelser angående fattigvården det funnits någon för hela lan-

¹ Kongl. Maj:ts instruktion för Stockholms stads fattigvårdsnämnd den 4 Mars 1864 med deri genom Kongl. kung. den 13 November 1874, den 14 December 1883 och den 22 December 1898 vidtagna förändringar.

det gällande fattigvårdslag före 1847 års förordning¹. Dessförinnan handhades fattigvården efter föreskrifter i några kungörelser, särskildt de af den 5 december 1788 och den 24 februari 1811, om hvilka förut talats. Sedermera lades 1847 års lag till grund för en ny förordning,² som utkom 1853. Slutligen utfärdades 1871 den nu gällande förordningen³. Intet af dessa försök att lagstadga den allmänna fattigvården har ansetts tillfredsställande.

Såsom i det föregående blifvit nämnt, utarbetade en 1837 tillsatt kommitté förslaget till 1847 års fattigvårdsförordning. Däremot synes det icke ha ansetts nödigt att öfverlämna åt en dylik kommitté utarbetandet af 1853 års författning. I förevarande öfversikt torde det vara tillfyllest att endast framhålla de viktigaste stadganden i dessa båda förordningar. Där icke annorlunda säges, återfinnas i bägge samma bestämmelser.

Hvarje socken å landet och hvarje stad hade att lämna nödtorftig vård och försörjning åt sådana nödställda bland dess medlemmar, »som i anseende till bristande arbetsförmåga, wanförhet eller sjukdom» voro urståndsatta att sig själfva försörja. Såsom tillägg till 1847 års förordning stadgades 1853, att arbetsför och frisk person var skyldig att utan fattigvårdens betungande draga försorg om sig och de sina. — På hvart och ett fattigvårdssamhälle ankom att under iakttagande af gällande föreskrifter ordna fattigvården efter ortens beskaffenhet och särskilda förhållanden, dock så att bettlande icke måtte tillåtas. — Inom hvarje fattigvårdssamhälle skulle finnas en fattigvårdsstyrelse, som hade att förvalta alla fattigvårdens angelägenheter och pröfva i detta hänseende förekommande behof. Därvid borde afses ej mindre den behöfvandes större eller mindre förmåga att bidraga till sitt uppehälle, än den ansvarighet för behofvets afhjälpande, hvartill föräldrar eller barn, eller ock andra enskilda personer, kunde förbindas. — Fattigvårdsstyrelse tillkom målsmans- och husbonderätt öfver dem, som åtnjöto full försörjning, äfvensom husbonderätt öfver dem, som för hustru eller barn erhöllo dylik försörjning, och jämväl öfver andra understödstagare, så länge de uppburo bidrag till sitt uppehälle. Om någon »genom lättja eller liknöjdhet» förorsakade, att hustru eller barn, utan att åtnjuta full fattigförsörjning, tid efter annan behöfde anlita fattigvården, hade styrelsen rätt att af hans arbetsförtjänst eller annan hans egendom erhålla ersättning för uppkomna kostnader. I 1853 års förordning skärptes dessa föreskrifter derhän, att, då arbetsför person vägrade fullgöra det arbete, som honom af fattigvårdsstyrelse ålades, kunde sådan person till behandling såsom försvarslös anmälas. — Angående det beviljade understödets storlek och beskaffenhet sades i båda förordningarna: »Som fattigunderstöd är en nödhjäl af kristligt deltagande för den behöfwande, ware allt pockande, då understödet sökes, eller klandrande utlåtelse om dess beskaffenhet, då det

¹ Kongl. Maj:ts Nådiga Förordning, angående Fattigvården i Riket; Gifwen Stockholms Slott den 25 Maj 1847.

² Kongl. Maj:ts Nådiga Förordning, angående Fattigvården i Riket; Gifwen Stockholms Slott den 13 Juli 1853.

³ Kongl. Maj:ts Nådiga Förordning, angående Fattigvården; Gifwen Stockholms Slott den 9 Juni 1871.

emottages, alldeles förbjudna». Detta stadgande uteslöt dock icke klagorätt öfver förment felaktighet vid utdelning af beviljad understöd. — Beträffande hemortsrätten äro skiljaktigheterna mellan 1847 och 1853 års förordningar mera betydande. I den förra författningen stadgades: »I fråga om fattigförsörjning anses en hvar tillhöra det fattigvårds-samhälle, der han, efter fyllda 15 år, sist under tre på hwarandra följande år wistats, utan att hafva åtnjutit fattig-understöd, som af annat fattigvårds-samhälle eller Kronan ersättes». De bestämmelser, som i afseende på hemortsrätten infördes i 1853 års lag, lydte: »I fråga om fattigförsörjning anses en hvar tillhöra det fattigvårdssamhälle, der han, då behof af fattigunderstöd för honom uppstår, författningsenligt är eller bordt vara mantalsskrifven. Uppstår behof af fattigförsörjning inom de sex första månaderna, efter det mantalsskrifning försiggått i den församling, i hwilken personen inflyttat, eller har mantalsskrifning skett med afseende å tilltänkt inflyttning, som ej blifwit verkställd, åligge försörjningen den församling, i hwilken personen näst förut varit eller bordt vara mantalsskrifven. Detsamma gäller om personen under året före inflyttningen eller under förloppet af de första sex månaderna efter densamma af annat Fattigvårdssamhälle åtnjutit understöd för sig, hustru eller hemmawarande barn under femton år». Öfriga stadganden angående hemortsrätten äro i det närmaste lika med nu gällande, dock bestämdes, »att efter fyllda femtiofem år bibehålles en hvar för sin öfriga lifstid vid den försörjningsort, han då tillhör». Då någon, som icke hade sin försörjningsort i det fattigvårdssamhälle, där han vistades, erhöi fattighjälps, ägde fattigvårdsstyrelse att med stöd af tillgängliga upplysningar om den behöfvandes försörjningsort göra hos K. Maj:ts befallningshafvande framställning om ersättning för hafda kostnader af det fattigvårdssamhälle, till hvilket den behöfvande ansågs höra. — Den, som efter fyllda femton år beträddes med bettlande, skulle behandlas lika med försvarslös person, därest han icke kunde visa att fattigvårdsstyrelse åsidosatt sin plikt att om honom taga vård. Uppmanades eller tilläts barn under femton år att bettla, behandlades föräldrarna såsom om de sjelfva hade bettlat.

Om 1853 års fattigvårdsförordning yttrade sig riksdagen i skrifvelse till K. Maj:t den 13 maj 1869 på följande sätt: »Riksdagen har ansett sig böra taga i betraktande, om ej i sjelfva fattigvårds-lagstiftningen finnas bestämmelser som kunna sägas medverka till fattigdomens tilltagande. I detta hänseende tilltror sig Riksdagen kunna uttala den åsigt, att sjelfva den grund, på hvilken fattigvårdsförordningen hvilar, är behäftad med ett fel, som i icke ringa mån bidragit till fattigdomens utbredning och fattigvårdsskattens stigande till den höjd, att denna tunga på många ställen kännes nästan outhärdlig. Detta fel består deruti, att meddelandet af hjälp enligt fattigvårdsförordningen är obligatorisk, eller att den fattige kan såsom en honom tillkommande rättighet fordra understöd och med lagens biträde tilltvinga sig hjälp, då enligt sakens inre natur all hjälp måste hafva sin egentliga grund i frivillighet, medlidande och kristlig kärlek. Denna i lagen nedskrifna rättighet att under vissa förhållanden kunna tilltvinga sig hjälp måste naturligtvis hos den hjälpsökande medföra likgiltighet att tänka för sig sjelf, samt att genom arbete, sparsamhet

och umbäranden betrygga sin ställning, och såsom följd deraf leda till lättja och den moraliska förnedring, som icke finner någon betänklighet uti att heldre tigga än förtjena sitt bröd». Sedan riksdagen framhållit de brister, som efter dess förmenande vidlåto fattigvårdsförordningen, anförde den de grunder, på hvilka en ny lagstiftning borde hvila. Dessa sammanfattades under följande hufvudafdelningar: Om den, som utgör föremål för fattigvård. — Om fattigvårdssamhälle. — Om hemortsrätt. — Om fattigvårdsstyrelse. — Om fattigvårdsbidrag. — Om bettlande.

Till följd af riksdagens framställning uppdrog K. Maj:t den 25 maj 1869 åt en kommitté att »med hufvudsaklig ledning af de i Riksdagens skrivelse angifna grunder» utarbета förslag till ny fattigvårdsförordning. Denna kommitté sammanträdde kort därefter under ordförandeskap af presidenten Carl Johan Thyselius.

Riksdagen ville begränsa den obligatoriska fattigvården till »vansinnig person och föräldralöst barn under 15 år». Med allt skäl framhöll kommittén, att utom dessa funnos andra nödställda, som borde kunna påräkna samma barmhärtighet, exempelvis öfvergifna eller vanvårdade barn, vidare personer, som genom lyten, obotliga sjukdomar eller ålder voro oförmögna till allt arbete och saknade egna medel eller annans hjälp och skydd. Åt dem hade 1853 års förordning tillerkänt »nödtorftig vård och försörjning». Visserligen hade riksdagen icke alldeles glömt dessa nödställda, men den ansåg, att det borde bero på fattigvårdsstyrelsen »att tillse om och när, till hvad belopp och på hvad sätt full fattigförsörjning eller understöd i sådana fall må lämnas». Kommittén föreslog, att stadgandet om obligatorisk fattigvård skulle omfatta icke blott föräldralösa barn och vansinniga personer i saknad af egna medel samt vård och underhåll af annan, utan äfven en hvar, som befinnes i sådan nödställd belägenhet och är af ålderdom, sjukdom, vanförhet eller lyte oförmögen till arbete.

I en annan fråga hade riksdagen däremot slutit sig till den i 1853 års fattigvårdslagstiftning uttalade grundsatsen, nämligen att arbetsföra och friska personer voro skyldiga att utan fattigvårdens betungande draga försorg om sig själfva och de sina. Riksdagen ville äfven, att föräldrar och barn skulle i mån af behof å ena sidan samt förmåga å andra sidan bidraga till hvarandras försörjning samt att fattigunderstöd, som någon åtnjutit för sig själf efter fyllda femton år, eller för hustru och barn, borde godtgöras, i fall den ersättningskyldige därtill erhöill tillgång. I förevarande fall delade kommittén riksdagens åsikter.

Rörande försörjningsorten föreslog riksdagen med förändring af föregående stadganden, att hemortsrätten skulle anses förvärfvad inom det fattigvårdssamhälle, där någon, efter fyllda femton år, vid två på hvarandra följande mantalsskrifningar senast varit eller bort vara skattskrifven. Bestämmelserna om försörjningsort hafva haft och hafva än sin hufvudsakliga betydelse i fråga om dem, som inflytta från ett samhälle till ett annat och tillhöra de arbetande eller mindre bemedlade folkklasserna. »Det egoistiska sträfvandet», såsom

kommittén säger, »att freda sig sjelf och sitt samhälle från framtida fattigvårdsafgifter håller sin synnerliga uppmärksamhet fästad å sådana från andra samhällen inflyttade personer, som af en eller annan anledning kunna befaras komma att i framtiden falla samhällets fattigvård till last, samt söker på hvarjehanda sätt att få dem aflägsnade från samhället innan den för hemortsrätts förvärfvande bestämda tiden tilländagått». Denna sträfvan hos samhällen att befria sig från en befarad fattigbörda hade alstrat missförhållanden, som man förgäfves sökt förebygga genom skärpta bestämmelser och tillägg i 1853 års författning. I följd häraf föreslog kommittén, att en hvar i fattigvårdshänseende skulle tillhöra det fattigvårdssamhälle, hvarest han, innan han fyllde sextio år, senast blifvit eller bort blifva mantalsskrifven men fogade därvid, förutom redan gällande undantagsbestämmelser, det viktiga stadgandet, att en i ett samhälle inflyttad person skulle bibehålla sin förutvarande hemortsrätt, om personen under första året efter inflyttningen för sig, hustru eller minderårigt barn kommit i behof af fattigvård eller den inflyttade under närmast föregående år af annat samhälle åtnjutit fattigvård för sig, hustru eller minderårigt barn. Om någon, som icke hade sin försörjningsort inom det fattigvårdssamhälle, där han uppehölle sig, kom i behof af fattigunderstöd, skulle detta lämnas honom af fattigvårdsstyrelsen inom ifrågavarande samhälle efter samma grunder, som voro bestämda för underhållet af samhällets egna fattiga. I fråga om fattigvårdssamhälles skyldighet att utgifva ersättning för fattigvård, som någon åtnjutit af samhälle, där han icke har hemortsrätt, ansåg kommittén att dylik ersättningskyldighet icke borde stadgas i fråga om annan fattigvård än den, som enligt lag ansågs vara obligatorisk.

Med anledning af riksdagens framställning om skärpta bestämmelser angående fattigvårdsstyrelsers målsmans- och husbonderätt öfver den, som af fattigvårdssamhälle åtnjuter full försörjning, samt husbonderätt öfver den, som för hustru och minderårigt barn åtnjuter sådan försörjning, som anses vara obligatorisk, föreslog kommittén, att tillämpningen af dessa stadganden icke skulle äga rum, där understödet blott var tillfälligt. »Då kommitterade sålunda i allmänhet för den fader eller moder, hvars barn, och den man, hvars hustru råkat i nöd, så att fattigvård lemnats, velat göra deras ställning så litet tryckande som möjligt, har det deremot synts böra annorlunda förfaras i afseende på den, som genom lättja eller liknöjdhet förorsakar, att hans minderåriga barn eller hans hustru råkar i nöd, så att fattigvård måste dem lemnas. Om sådan person anse kommitterade böra föreskrifvas, att han, ehvad fattigvården är tillfällig eller ej, skall stå under fattigvårdsstyrelsens husbondevälde, intill den kostnad, som tillskyndats fattigvårdssamhället, blifvit godtgjord; och har tillika i förslaget blifvit infördt, att samma påföljd skall drabba den, hvars minderåriga barn för bettlande anhålles och på fattigvårdssamhälles bekostnad hemsändes».

För att hålla uppsikt öfver bettlare tillkom, på riksdagens förslag, tillsyningsmannainstitutionen. Tillsyningsmännen skulle varna och i fall af behof befordra till vederbörlig näpst personer, »som icke draga i betänkande att lefva på allmänhetens bekostnad genom allmosors upphemtande här och hvar och sålunda göra bettleriet till ett yrke». Bettlare borde, enligt kommitténs

mening, kunna dömas till allmänt arbete, hvilket skulle bestämmas till minst två och högst sex månader för fullt arbetsför och till minst en månad och högst tre månader för den, som vore mindre arbetsför.

Kommitténs betänkande¹ inlämnades till K. Maj:t den 5 december 1870. I detta förslag gjordes åtskilliga redaktionsändringar och några mindre tillägg, hvarefter »Kongl. Maj:ts nådiga Förordning angående Fattigvården» utfärdades den 6 juni 1871. Grundlinierna i denna författning angifvas i följande sammandrag.

Om fattigvårdssamhälle säges i § 6 och följande: »Hvarje socken å landet samt hvarje stad eller köping, som har egen kommunalförvaltning, utgör för sig ett fattigvårdssamhälle». — Fattigvårdssamhället äger att i öfverensstämmelse med gällande författning ordna sin fattigvård på sätt lämpligast finnes, »dock så att bettlande må förekommas».

Fattigvården är obligatorisk eller frivillig. Stadgandet i § 1, som påbjuder obligatorisk fattigvård, lyder: »Befinnes minderårig eller den, som i följd af ålderdom, kropps- eller sinnessjukdom, wanförhet eller lyte är oförmögen att genom arbete förvärfwa hwad till lifwets nöpphållande oundgängligen erfordras, sakna medel samt underhåll och wård af annan; då skall nödtorftig fattigvård honom lemnas. Med minderårig förstås i denna förordning den, som yngre är än femton år». — I § 2 stadgas om frivillig fattigvård: »För bewiljande af fattigvård i andra fall än dem, hvilka i 1 § omförmälas, eger fattigvårdssamhälle bestämman de grunder, som böra af samhällets fattigvårdsstyrelse iakttagas. Har sådant bestämmande ej skett, ankommer på styrelsen att meddela fattigvård i den mån styrelsen pröfwar nödigt». — Därefter fastställs i § 3 om försörjningspliktig: »En hwar, som är arbetsför, skall utan fattigvårdssamhälles betungande försörja sig sjelf och sina minderåriga barn, så ock arbetsför man sin hustru; åliggande i öfrigt föräldrar och barn i mån af behof, å ena, och förmåga, å andra sidan, hwarandra försörja».

Om hjälpbehöfvandes hemortsrätt säges i § 22: »I fråga om fattigvård skall svensk medborgare, för hwilken behof deraf uppstår, anses, med nedan stadgade undantag, hafwa hemortsrätt i det fattigvårdssamhälle, hwarest han senast författningsenligt blifwit eller bort blifwa mantalsskrifwen». Den, som fyllt sextio år, behåller därefter den hemortsrätt han då ägde. — Vidare fastställs i § 25 följande: »Har någon för sig, hustru eller minderårigt barn kommit i behof af fattigvård enligt 1 § innan ett år förflutit, sedan han, till följd af inflyttning, blifwit eller bort blifwa mantalsskrifwen inom wisst fattigvårdssamhälle, eller har den, som med afseende å tilltänkt inflyttning mantalsskrifwits inom wisst fattigvårdssamhälle, dit ej inflyttat; anses han icke hafwa hemortsrätt i det fattigvårdssamhälle, inom hwilket han sålunda blifwit eller bort blifwa mantalsskrifwen, utan behåller han den hemortsrätt, han näst derförut egde. Detsamma gäller, der någon, som till följd af inflyttning blifwit eller bort blifwa inom wisst fattigvårdssamhälle mantalsskrifwen, under loppet af ett år näst derförut eller näst der-

¹ Underdånigt Betänkande, med Förslag till Förordning angående fattigvården i riket m. m. afgifvet den 5 December 1870 af dertill i Näder förordnade Komiterade.

efter för sig, hustru eller minderårigt barn af annat fattigvårdssamhälle åtnjutit fattigvård».

Angående fattigvårdssamhällets skyldighet att till ett annat lämna ersättning för beviljad fattigvård bestämmes i § 29: »Fattigvårdssamhälle, som på grund af 1 § lemnat fattigvård åt någon, hwilken inom annat samhälle har hemortsrätt, är berättigadt att därför, äfwensom för begravningskostnader, om sådana erfordrats, af senare samhället erhålla ersättning».

I fråga åter om fattigvårdssamhälles rätt mot dem, som åtnjuta fattigvård, föreskrifves i § 35: »Fattigvårdsstyrelse tillkommer målsmans- och husbonderätt öfwer den, som af fattigvårdssamhället åtnjuter full försörjning, hwilken ej blott tillfällig är, samt husbonderätt ej mindre öfwer en hwar, som för sig åtnjuter annan fattigvård, än ock öfwer den, hwars minderåriga barn eller hwars hustru, enligt 1 § åtnjuter full försörjning, som ej är tillfällig; gällande denna målsmans- och husbonderätt så länge fattigvården fortfar». — Vidare säges: »Om någon genom lättja eller liknöjdhet ådrager sitt minderåriga barn eller sin hustru sådan nöd, att fattigvård enligt 1 § någon af dem lemnas, skall han äfwen om fattigvården är tillfällig, stå under fattigvårdsstyrelsens husbondewälde, till dess den kostnad, fattigvårdssamhället tillskyndats, blifwit godtgjord».

Då 1871 års fattigvårdsförordning utkom, mottogs den med tillfredsställelse. Men det dröjde icke länge förrän erfarenheten visade huru bristfällig författningen i flera afseenden är, exempelvis i fråga om minderårigas omhändertagande, familjefäders försörjningsplikt, understödstagares hemortsrätt, fattigvårdssamhälles ersättningsskyldighet mot annat samhälle.

I öfverensstämmelse med § 1 om obligatorisk fattigvård borde den medellösa minderåringen, som faktiskt saknar underhåll och vård af annan, vara berättigad till fattigunderstöd, men genom att sammanställa § 1 med § 3 har tillämpningen af lagen blifvit den, att änka eller ogift kvinna och äfwen hustru, hwars man af sjukdom varit i behof af fattigvård, ansetts pliktig att draga försorg om sina minderåriga barn, huru många och huru späda dessa än må vara, såvida hon icke af någon i § 1 angifven orsak själf är oförmögen till arbete. I följd häraf kunna föreskrifterna i § 35 icke tillämpas mot den make, som genom lättja och liknöjdhet ådrager sin hustru och sina minderåriga barn aldrig så stor nöd, att fattigvård måste lämnas dem såvida hustrun icke med läkarebetyg kan styrka, att hon på grund af sjukdom är oförmögen att försörja ens sig själf. Tyvärr saknas icke exempel på att gifta män lefva skilda från sin familj och tillsammans med andra kvinnor föra ett lättsinnigt och slösaktigt lif i lugnt medvetande att fattigvårdslagens bestämmelser icke blifva mot dem tillämpliga, förrän hustrun är genom sjukdom oförmögen att sig försörja.

Den stadgade bestämmelsen, att fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt gäller endast så länge understödet fortfar, och att detta upphör för omhändertaget barn efter den i § 1 fastställda åldern, femton år, har till följd, att ett sådant barn under sin mest kritiska utvecklingstid undandrages en välbehöf-

lig kontroll. Legostadgans bestämmelser angående särskild rätt för den, som upptager fattigt fader- och moderlöst barn eller barn af fattiga föräldrar, kunna nämligen icke, mot fattigvårdslagens bestämda stadgande om målsmansrättens upphörande, anses för här omnämnda fall tillämpliga.

Afgörande för bestämmande af hemortsrätten eller hvilken kommun i sista hand är betalningsskyldig för meddelad fattigvård, är mantalsskrifningen, enär svensk medborgare är förklarad äga hemortsrätt i det fattigvårdssamhälle, hvarest han senast blifvit eller bort blifva mantalsskrifven. Den förutvarande hemortsrätten bibehålles likväl i några fall, som angifvas i § 25, därigenom att en person inom viss tid före eller efter inflyttningen till annan kommun erhåller understöd. Men härvid uppstår utan tvifvel en orättvis fördelning af fattigvården, i det att mindre kommuner, hvilka lätt lära känna de inflyttade, kunna undandraga sig fattigvårdskostnad genom att i tid lämna understöd åt personer, som till arbete befinnas oförmögna, medan fattigvårdsmyndigheter i större kommuner ofta först efter den lagstadgade tidens utgång lära känna dylika nyinflyttade. En brist i dessa stadganden är äfven, att någon viss tids uppehåll inom en kommun icke blifvit bestämd för vinnande af hemortsrätt därstädes, hvarför möjlighet äfven förefinnes, att en person kan efter en vistelse af några få dagar vinna hemortsrätt inom kommunen och falla densamma till last för hela sin återstående lifstid.

Till fattigvårdslagens viktigare bestämmelser höra ytterligare de, som afhandla fattigvårdssamhällets rätt gent emot försumliga familjeförsörjare, men de få fall, i hvilka den lagstadgade proceduren kunnat tillämpas, tyda på densammans ringa effektivitet; och gent emot de personer, som befinna sig utom kommunens eller länets eget område, står samhället nästan rättslöst.

Såsom en oegentlighet i fattigvårdslagen bör äfven framhållas, att en enligt § 1 till understöd berättigad person skall, för den händelse fattigvårdsstyrelse vägrar understöd, på sätt § 45 föreskrifver, hänvända sig till vederbörande högsta kommunalmyndighet för vinnande af rättelse, och att mot denna myndighets beslut besvär icke får anföras i annat fall, än att klaganden tilltror sig kunna visa, att beslutet icke i laga ordning tillkommit.

En utförligare granskning af 1871 års fattigvårdsförordning skulle för mycket inkräkta på utrymmet i denna öfversikt. Bevisligen måste förändringar i den nu gällande fattigvårdslagen företagas. För sin del har riksdagen icke underlåtit att härom hos K. Maj:t göra underdånig framställning. Den framhöll 1899 nödvändigheten af ändringar och förklaringar till § 1 samt skärpta och mera effektiva bestämmelser i § 35. Och senast 1905 har den hemställt, att förslag måtte utarbetas dels till ändrade bestämmelser beträffande hemortsrätt i fråga om fattigvård och rörande förhållanden, som därmed äga sammanhang, hvilka bestämmelser böra upptaga strängare villkor än de nuvarande för förvärfvande af hemortsrätt och vara ägnade att så vidt möjligt inskränka och förenkla tvisterna mellan kommunerna angående ersättning för beviljad fattigvård, och dels till föreskrifter i syfte att utsträcka fattigvårdssamhällets rätt i vissa fall till kostnadsersättning af staten äfven för beviljad fattigvård åt sinnesslöa personer och fallandesjuka

jämte andra med dylika jämförliga samt att öfvervakandet däraf, att fattigvården utöfvas i enlighet med gällande bestämmelser blir skärpt och förbättrad, dock utan anlitan af särskilda för detta ändamål tillsatta tjänstemän.¹

Redan i en 1839 offentliggjord framställning af fattigvårdslagstiftningen upptog en af Sveriges främsta häfdatecknare² följande frågor till besvarande: »Hvem är berättigad till fattigförsörjning? — Af hvilken? — Och hvar?» Senare afhandlade en rättslärdd författare³ följande spörsmål: »Hvem är berättigad till understöd? — Hvem är skyldig att lämna understöd? — Huru bör det meddelas?» Endast en allvarlig och allsidig utredning af dessa frågor kan gifva uppslaget till en väl afvägd och rättvis fattigvårdslag. Många äro de röster, som höjts till afhjälpan af den nuvarande bristfälliga lagstiftningen. Det är att hoppas, att dessa röster icke måtte förklinga ohörda.

¹ Bland motioner, som på senare tid väckts i riksdagen med hemställan om förändringar i nuvarande fattigvårdslagstiftning, torde nämnas följande, som af riksdagen hänskjutits till K. Maj:ts pröfning: E. V. Sahlin, Om skrivelse till Kongl. Maj:t angående ny lagstiftning i fråga om fattigvården. 1899. — Riksdagen anhöll hos K. Maj:t om framläggande af förslag dels till ändring af § 1 fattigvårdsförordningen angående rätten till fattigvård, dels ock till skärpta bestämmelser mot familjeförsörjare, som af lättja eller liknöjdhet försumma sin försörjningspligt. — E. L. M. Hedin och A. P. Gustafson, Angående skrivelse till K. Maj:t med begäran om förslag till bestämmelse angående påföljd för uraktlåtenhet att utgifva bidrag till underhåll af oäkta barn. 1901. — Riksdagen anhöll hos K. Maj:t om utredning och förslag i syfte af skärpta och mera effektiva bestämmelser mot fäder till oäkta barn, som af lättja eller liknöjdhet försumma sin försörjningspligt. — C. A. Lindhagen och S. G. von Friesen, Om ändring af § 15 i förordningen angående fattigvården. 1902. — Riksdagen anhöll hos K. Maj:t om förslag till sådan ändring af gällande lagstiftning om kvinnas valbarhet till ledamot i fattigvårdsstyrelse, att dylik befogenhet må tillkomma äfven gift kvinna. — I. E. A. Ohlsson, Om skrivelse till K. Maj:t angående inspektion af den kommunala fattigvården. 1905. D. Holmgren, Om skrivelse till K. Maj:t angående revision af fattigvårdslagstiftningen. 1905. A. Ekman, Om skrivelse till K. Maj:t angående revision af fattigvårdslagstiftningen. 1905. M. Matsson m. fl., Om skrivelse till K. Maj:t angående utredning, huru afgifterna till allmänna fattigvården må kunna mellan kommunerna utjämnas. 1905. — Med anledning af dessa motioner beslöt riksdagen anhålla hos K. Maj:t om framläggande för riksdagen om förslag dels till ändrade bestämmelser beträffande hemortsrätt i fråga om fattigvård samt beträffande rätt för fattigvårdssambälle att af statsmedel bekomma ersättning för vissa fattigvårdskostnader, dels ock till föreskrifter om skärpt kontroll öfver fattigvårdens handhavande samt förbud mot anställande af auktion för erhållande af anbud vid utackordering af hjälpbehöfvande till enskild person.

Äfven från andra håll ha gjorts försök att framkalla förbättringar i fattigvårdslagstiftningen. För närvarande pågår en vidlyftig undersökning öfver hela landet angående behöfliga ändringar i bestämmelserna för den allmänna fattigvården. Denna undersökning verkställes af Centralförbundet för Socialt Arbete, hvilket i öfrigt ådagalagt sitt varma intresse för fattigvårdsfrågans lösning genom offentliggörandet af en serie skrifter i ämnet. Af dessa hafva utkommit: 1. Dansk och svensk fattigvårdslag. 2. Norsk fattigvård. 3. Fattigvården i Sverige och Schweiz. 4. Det personliga i fattigvårdsarbetet. 5. Tjänstemannasystem och vårdaresystem i svenska städers fattigvård m. fl.

² Erik Gustaf Geijers Samlade skrifter. Sjette bandet. Fattigvårds-Frågan.

³ Gustaf Broomé, Om svenska allmänna fattigvårdslagstiftningen. Akademisk afhandling. Lund 1856.

Förändringar inom centralstyrelsen och distriktstyrelserna. — Nuvarande ordning för fattigvårdsarbetet.

Nödgad att tillämpa bristfälliga författningar och ur stånd att med ens ombilda föråldrade institutioner kunde fattigvårdsnämnden icke undgå att möta svårigheter och utsättas för hårda omdömen — men i detta hänseende har nämnden endast rönt samma öde, som i alla tider drabbat förvaltande myndigheter af fattigvården.

I jämförelse med den föregående öfverstyrelsen hade emellertid fattigvårdsnämnden den förmånen att ha sig anvisadt ett mera begränsadt område för sin verksamhet. Under de sista åren af stadsnämndens förvaltningstid blefvo nämligen från fattigvården skilda den allmänna sjukvården och folkundervisningen, två stora administrationer, af hvilka den förra öfvertogs af sundhetsnämnden och den senare af öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor. Man vet hvilken storartad utveckling dessa båda centralstyrelser numera gifvit, den ena åt stadens sjukvård med dess alltjämt utvidgade sjukhus och öfriga sjukvårdsanstalter, där 1904 omkring 12,000 patienter kunnat erhålla vård,¹ och den andra åt folkundervisningen med dess ständigt ökade antal skolhus, i hvilka under nämnda år öfver 25,000 barn åtnjutit undervisning². Den sjukvård och barnuppfostran, som fattigvårdsnämnden nu bestrider, omfattar hufvudsakligen skötsel af fattiga kroniskt sjuka, som upptagas i fattigvårdens ålderdoms- eller försörjningsinrättningar, och undervisning af olyckliga barn, som omhändertagas i fattigvårdens skydds- och räddningshem.

Äfven i ett annat hänseende kom fattigvårdsnämnden i ett lyckligare läge än sin föregångare. Nämnden öfvertog centralstyrelsen vid en tidpunkt, då striden mellan äldre och nyare åsikter i en del fattigvårdsfrågor hade tystnat, och då det framför allt gällde att fullfölja ett i flera hänseenden redan planlagt arbete. Härvid hade nämnden ett mäktigt stöd i revisorerna för fattigvårdsförvaltningen, hvilka icke underlåto att med berömvärd enträgenhet yrka på nödiga förändringar och förbättringar.

Till fattigvårdsnämndens förfogande hade ställts samma sessionssal och öfriga ämbetsrum i rådhuset, hvilka stadsnämnden ditintills användt. I dessa alltmer otillräckliga och olämpliga lokaler kvarblef nämnden intill 1872, då den öfverflyttade till stadens hus vid Myntgatan, där bl. a. ett större samlingsrum inreddes till gemensam användning för fattigvårdsnämnden och sund-

¹ Berättelse om Allmänna hälsotillståndet i Stockholm under året 1904 — — — sammanställd af Ivar Andersson. Sthlm 1905.

² Öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor underdåniga berättelse för år 1904. Sthlm 1905.

hetsnämnden. Sedermera nödgades nämnden att förskaffa sig bättre utrymme i privata hus till en början vid Munkbron och senare vid Klara Västra Kyrkogata, där nämndens expeditionslokaler för närvarande äro förlagda.

Det var i den gamla sessionssalen i rådhuset som fattigvårdsnämnden den 4 april 1864 höll sitt första ordinarie sammanträde.¹ Efter förrättadt val af vice ordförande utsågos 12 ledamöter i nämndens delegation för beviljande af barnavård, hvarvid bestämdes, att efter öfverenskommelse 2 delegerade skulle samtidigt närvara vid delegationens veckosammanträden. Dessa höllos i rådhuset hvarje onsdag eller, om helgdag då inträffade, följande söckendag kl. 5 e. m. Vidare valdes 2 ledamöter att granska och vårda nämndens kassa, 6 delegerade för arbetarebostäders uppförande med skyldighet att hålla tillsyn öfver dessa. Slutligen lämnades åt 5 kommitterade uppdrag att utarbete förslag till förnyade reglementen och instruktioner för fattigvårdens inrättningar och tjänstepersonal.

Vid samma tillfälle antogs för nämndens expedition erforderligt antal tjänstemän, för hvilka sedermera fastställdes följande åligganden:² sekreteraren hade att föra protokollet vid nämndens sammanträden, uppsätta och expediera nämndens utlåtande och beslut, emottaga och öppna alla till nämnden ställda skrivelser, föra diarium, vårda nämndens arkiv samt bereda och förredraga de till nämndens handläggning hörande ärenden; — redogöraren var skyldig att föra och avsluta nämndens räkenskaper samt besörja all i sammanhang därmed erforderlig kontroll och siffergranskning, att vid nämndens sammanträden aflämna kassarapport, samt att jämte kassaförvaltarna vårda de medel och säkerhetshandlingar, som dem anförtroddes till förvarande; — ombudsmannen skulle i alla mål och ärenden, hvilka angingo hufvudstadens allmänna fattigvård, å fattigvårdsnämndens vägnar, dess rätt och talan iakttaga samt lagligen utföra och bevaka; — kanslisten hade sig ålagdt att föra den s. k. liggaren och ur densamma meddela bevis äfvensom att biträda sekreteraren i dennes göromål.

Under ett af de närmast följande sammanträdena var nämnden i tillfälle att pröfva och fastställa nya föreskrifter, efter hvilka de under fattigvården lydande inrättningarna skulle tills vidare förvaltas, nämligen: instruktioner för Församlingarnas Fattigvårdsstyrelser och församlingarnas ordningsmän samt reglementen för Stockholms Stads Allmänna Försörjningsinrättning, Arbetsinrättning och Militärförsörjningsinrättning, äfvensom föreskrifter för Fattigvårdsnämndens Delegerade för barnavård³ och angående förvaltningen af Stockholms Stads Uppfostringsinrättning för värlösa barn. — För större åskådlighets skull angifvas i det följande äldre och nyare föreskrifter samfäldt under de olika förvaltningarna, för hvilka de utfärdats.

Den mångfald af reglementen och instruktioner, som nämnden i sam-

¹ Fattigvårdsnämndens protokoll den 4 april 1864.

² Instruction för Stockholms Stads Fattigvårds-Nämnds Sekreterare. — Instruction för Stockholms Stads Fattigvårds-Nämnds Ombudsman. — Instruction för Stockholms Stads Redogörare. — Dessa tre instruktioner gillades och fastställdes af nämnden den 21 november 1864 och anses fortfarande vara gällande.

³ Alla dessa reglementariska föreskrifter fastställdes den 20 juni 1864.

manhang med vidtagna reformer af fattigvårdsväsendet utarbetat och icke minst de vidlyftiga och grundliga utlåtanden, som nämndens ledamöter vid skilda tider afgifvit, torde i och för sig bära vittnesbörd om den verksamhetsifver och den sakkunskap, som kännetecknat denna öfverstyrelse för hufvudstadens fattigvård. Nämnden tyckes ha haft lyckan att efter afgången af äldre bepröfvade ledamöter kunna ersätta dessa med andra, lika hängifna fattigvårdens viktiga uppgift. Helt visst har nämnden äfven haft förmånen att för verkställande af sina företag kunna räkna på kraftiga medhjälpare inom de olika styrelserna. Här finnes tyvärr icke utrymme att namngifva alla dessa nitiska och insiktsfulla män. Men dessa blad må åtminstone bevara minnet af dem, som i främsta rummet burit ansvaret för fattigvårdsnämndens arbete och som, tack vare sällsynta egenskaper, — grundlig kännedom om lagar och författningar, mångsidig praktisk erfarenhet, framsynt blick och oförtröttad handlingskraft — ha måktat befordra de fattigas sak.

Intill 1884 ledde öfverståhållaren fattigvårdsnämndens förhandlingar i egenskap af själfskrifven ordförande, och till hans ställföreträdare valdes årligen en vice ordförande bland nämndens ledamöter.

Såsom ordförande hafva tjänstgjort:

- 1864—1873 friherre D. A. G. Bildt.
- 1874—1883 friherre C. G. af Ugglas.
- 1884—1887 revisionssekreteraren H. Fåhræus.
- 1888 kanslisekreteraren C. A. T. Ädelgren.
- 1888—1897 fabrikör A. G. Lagergren.
- 1898—1904 doktor S. G. von Friesen.

Till vice ordförande ha varit utsedda:

- 1864—1867 justitierådet K. J. Berg.
- 1868—1883 notarien J. O. Sundell.
- 1902—1904 justitierådet H. E. Bohman.

För år 1905 har fattigvårdsnämnden valt till sin ordförande justitierådet H. E. Bohman.

Under mer än fyrtio år har fattigvården i Stockholm stått under nämndens ledning. Hur kortfattad en framställning af dess verksamhet än göres, hotar den att blifva för vidlyftig. Oundvikligen komma här och hvar att finnas luckor. I många fall må dessa tillskrifvas bristande utrymme.

Lagens andemening, att hvarje verkligt behöfvande äger rätt att erhålla en efter samma grunder beräknad hjälp, oafsedt hvilken församling han tillhör, skulle icke förverkligas i Stockholm, så länge hvarje församling ansåg sig berättigad att uteslutande eller företrädesvis sörja för sina fattiga. Förgäfvess sökte man genom reglementariska föreskrifter åstadkomma enhetlighet i försörjningsväsendet. Därtill erfordrades, att den af stadsnämnden beifrade centraliseringsplanen skulle tillämpas i sina yttersta konsekvenser, nämligen en centralisering af hela fattigvårdsarbetet. Först då beviljandet af understöd under form af såväl kontanta medel som upptagning inom inrättningar

öfvertogs af centralstyrelsen eller öfverflyttades på en af dess delegationer, förefanns möjlighet att likformighet i fattigvårdsförvaltningen skulle ernås.

Af ålder hafva fattigvårdsstyrelserna burit den tyngsta bördan af fattigvårdsarbetet inom församlingarna eller distrikten. Långe hade de varit själfständiga myndigheter, som förvaltade hvar och en sin församlings fattighus och fattigvård med skyldighet att för sina åtgöranden svara endast inför församlingarna eller deras deputerade. Då öfverstyrelser upprättades och dessa öfvertogo inseendet öfver den allmänna fattigvården, minskades helt naturligt fattigvårdsstyrelsernas inflytande. Församlingarnas rätt att utse ledamöter i dessa öfverstyrelser eller i underlydande direktioner upphäfdes 1864, och följande år, sedan en särskild fattighusstyrelse blifvit tillsatt för inrättningen vid Sabbatsberg, upphörde Storkyrkoförsamlingens fattigvårdsstyrelse att handhafva ledningen af detta fattighus. Därefter och i den mån fattighusen sammanslogos och flyttades från sina gamla lokaler, frånträdde äfven öfriga fattigvårdsstyrelser sin befattning med dessa inrättningar. Andra förändringar i fattigvårdsstyrelsernas uppgift och befogenhet belysas af de instruktioner¹, som tid efter annan för dem blifvit fastställda.

I den för fattigvårdsnämnden 1864 utfärdade instruktionen stadgas: »Inom hvar och en af hufvudstadens territorialförsamlingar skall tillsvidare finnas särskild Fattigvårds-Styrelse, som, under Nämndens inseende och i enlighet med allmänt gällande, eller af Nämnden särskildt meddelade föreskrifter, handhafver den närmaste och omedelbara tillsynen å och vården om de fattiga inom församlingen, håller uppsigt och vård om församlingens fattighus samt förordnar om hjonens intagning å fattighuset och utskrifning därifrån; Kommande dessa Fattigvårds-Styrelser, som motsvara nuvarande Församlings-Nämnders Fattigvårds-Afdelningar, att öfvertaga och besörja förvaltningen af alla till församlingarnes enskilda fattigvårds-räkenskaper upptagna donationer och tillgångar, hvilka ej må rubbas eller från sina ändamål dragas». — Fattigvårdsstyrelsen, i hvilken kyrkoherden var själfskrifven, bestod af det antal ledamöter, som nämnden för hvarje styrelse ägde bestämman. Förutom ordförande utsåg styrelsen inom sig en kassaförvaltare och en verkställande direktör. Denne hade »att tillse och vaka öfver verkställigheten af Fattigvårds-Styrelsens beslut, samt att, under tiden mellan Fattigvårds-Styrelsernas sammankomster, å Styrelsens vägnar och i öfverensstämmelse med i allmänhet gällande eller särskildt af Styrelsen meddelade föreskrifter, vidtaga alla sådana för fattigvårdens handhafvande nödiga åtgärder, som ej tåla uppskof, med skyldighet att dessa åtgärder hos Fattigvårds-Styrelsen vid dess först infallande sammanträde anmäla».

Dessa och andra bestämmelser böra här sammanställas med de förändringar, som nämnden sedermera däri vidtagit intill 1898, då den stora reformen af fattigvårdsväsendet genomfördes. Därmed tydliggöres måhända näst fattigvårdsstyrelsernas verksamhet.

¹ Instruktion för Församlingarnes Fattigvårds-Styrelser. Af Stockholms Stads Fattigvårds-Nämnd gillad och fastställd den 16 Juni 1864. — Nya instruktioner fastställdes den 4 november 1871 och den 21 november 1887. — Den nu gällande är: Instruktion för Församlingarnas Fattigvårdsstyrelser af Stockholms Stads Fattigvårdsnämnd gillad och fastställd den 30 januari 1899.